

РОЛЬ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Долінчук Ірина Олегівна

асистент

Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти

Маркевич Яна Іванівна

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Спеціальність А6 Спеціальна освіта

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Незалежно від стану здоров'я чи наявності порушень інтелектуального або фізичного характеру, кожна дитина повинна мати рівний доступ до якісної освіти. Саме тому сучасний освітній простір повинен будуватись на принципах інклюзивності, що передбачає відкритість до кожного учня та забезпечення умов для його гармонійного розвитку. Досягнення цілей інклюзивної освіти можливе за умов ефективної взаємодії фахівців команди психолого-педагогічного супроводу. Особливу роль у цій команді відіграє асистент учителя, який разом з іншими фахівцями (класний керівник, вчителі-предметники, дефектолог, психолог та ін.) забезпечує підтримку освітнього процесу в інклюзивному класі.

Перед початком роботи здитиною із ООП в закладі освіти, асистент учителя зобов'язаний ґрунтовно ознайомитися з чинною нормативно-правовою базою, методичними рекомендаціями, навчальною програмою, дидактичними матеріалами та спеціалізованою літературою. Участь у спільному плануванні (зокрема, календарно-тематичному) є важливою умовою для узгодженості дій усіх учасників освітнього процесу [2].

Основними функціями асистента вчителя є:

- *Організаційна функція* передбачає участь асистента в організації повноцінного освітнього процесу для учня. Він забезпечує соціально-педагогічний супровід, допомагає в опануванні навчального матеріалу, бере участь у проведенні освітніх, виховних і адаптаційних заходів. Важливою складовою є адаптація або модифікація навчального матеріалу, відповідно до пізнавальних можливостей дитини; ведення необхідної документації.

- *Навчально-розвиткова функція* полягає у створенні умов для розвитку інтелектуального, творчого та соціального потенціалу дитини.

- *Діагностична функція* реалізується у тісній взаємодії з фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу. Асистент бере участь в оцінюванні навчальних досягнень учня, аналізі прогресу та ефективності виконання ІПР, а також у відстеженні динаміки розвитку дитини в освітньому середовищі.

- *Прогностична функція* передбачає участь у формуванні та коригуванні цілей індивідуального розвитку дитини на основі глибокого аналізу її актуальних можливостей і потенціалу.

• *Консультативна функція* охоплює налагодження ефективної комунікації з батьками та педагогами. Асистент орієнтує батьків щодо особливостей навчання і розвитку їхньої дитини, а також своєчасно інформує вчителя про успіхи учня, труднощі, які виникають [4].

Зокрема, С. Хмільовська звертає увагу дещо викривлене трактування функціональної ролі асистента вчителя. На практиці нерідко спостерігається тенденція до необґрунтованого розширення його обов'язків. Це є свідченням недостатнього розуміння концепції інклюзії як системи адресної, цілеспрямованої підтримки, що враховує унікальні потреби конкретної дитини. Подібне навантаження має низку негативних наслідків: воно спричиняє емоційне вигорання, стрес і втрату професійної мотивації у самого асистента; створює ситуації нерівності для дітей з ООП, які не отримують достатньої індивідуальної підтримки; провокує напруження в дитячому колективі через суб'єктивний розподіл уваги; може негативно впливати на психоемоційний стан учнів і руйнувати здоровий мікроклімат у класі. Крім того, порушення етичних та професійних норм здатне зашкодити авторитету асистента і його взаєминам з педагогами, батьками та адміністрацією [6].

Ефективність інклюзивного навчання значною мірою залежить від узгодженої та скоординованої співпраці вчителя й асистента вчителя. Вчитель є організатором освітнього процесу в класі, тоді як асистент, здебільшого, забезпечує цільовий супровід учнів, які мають труднощі в засвоєнні навчального матеріалу. Під час спільного планування занять обидва педагоги обговорюють необхідні адаптації й модифікації відповідно до індивідуального навчального плану, що дозволяє підвищити ефективність навчання не лише для дітей з особливими освітніми потребами, а й для всіх учнів класу. Професійна взаємодія між учителем і асистентом повинна ґрунтуватися на партнерстві, довірі та спільній відповідальності.

Асистент учителя відіграє важливу роль у налагодженні конструктивної взаємодії з батьками учнів з ООП. Тут доцільним є уточнення, що асистент повинен чітко дотримуватися меж своєї професійної компетенції. Питання, що стосуються результатів навчання та оцінювання, належать до виключної відповідальності вчителя, який є основною контактною особою для батьків щодо академічної успішності дитини [5].

Т. Кузнєцова та О. Трощина акцентують увагу на визначальній ролі асистента вчителя у формуванні позитивного психологічного клімату в інклюзивному класі [3]. Вони зазначають, що професійна діяльність асистента не обмежується лише індивідуальною підтримкою учня з ООП. Асистент активно сприяє побудові доброзичливих і конструктивних взаємин між усіма учасниками освітнього процесу – здобувачами освіти, педагогічним колективом і батьками.

В умовах війни роль асистента вчителя набуває особливої значущості, оскільки діти з ООП є надзвичайно вразливою категорією здобувачів освіти, що потребує підвищеної уваги та підтримки. Зокрема, під час переміщення до укриттів і перебування в них, саме асистент вчителя виступає ключовою фігурою, здатною забезпечити як фізичну, так і емоційну безпеку дитини [1]. Тому, важливо, щоб асистент був підготовлений до дій у надзвичайних

ситуаціях, володів навичками кризової комунікації, розумів особливості поведінкових та емоційних реакцій дітей з ООП, а також міг застосовувати базові стратегії психологічної підтримки. Підвищена тривожність, імпульсивні або регресивні прояви (істерики, плач, апатія, агресія) є типовими для дітей з особливими освітніми потребами у стресових умовах, і реагування на них має бути своєчасним, спокійним та професійним.

Таким чином, роль асистента вчителя в інклюзивному класі вимагає глибокого розуміння міжособистісної динаміки, психологічної чутливості та здатності до адаптації в умовах змін. У сучасних реаліях, що супроводжуються викликами війни, кризовими ситуаціями та цифровою трансформацією освіти, функціонал асистента вчителя розширюється до меж системної координуючої підтримки, яка охоплює освітні, емоційні, соціальні та комунікативні аспекти.

Так, асистент вчителя сприяє побудові освітнього середовища, де різноманітність розглядається не як виклик, а як ресурс. Його діяльність – це синтез педагогічної майстерності, психологічної грамотності та етичної відповідальності, що дозволяє ефективно реалізовувати право кожної дитини з особливими освітніми потребами на гідну освіту, підтримку й розвиток.

Список використаних джерел

1. Каменщук Т. Інклюзивні підходи в реалізації освітнього маршруту дітей з особливими освітніми потребами в умовах війни. *Інноваційні процеси освітньої сфери України та країн центральної Європи: стан, проблеми і перспективи*. 2024. С. 309-312.
2. Косякова С. Роль асистента вчителя в створенні інклюзивного освітнього середовища. *Освітні інновації у закладах освіти: збірник наукових праць* (22 грудня 2022 р., Ізмаїл). 2022. С.20-22.
3. Кузнецова Т. Г., Трощина О. А. Роль асистента вчителя у формуванні сприятливого психологічного клімату в інклюзивному класі. Матеріали ХLI-ої Міжнародної науково-практичної конференції (07 лютого 2024 року, м. Анкара (Туреччина), дистанційно). С.213-218.
4. Співпраця вчителя та асистента вчителя в інклюзивному освітньому середовищі: методичні рекомендації / Уклад. Д.М. Литвяк, Л.О. Зленко. Чернігів, 2023. 66 с.
5. Олефір Н. Особливості роботи асистента вчителя в закладах загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти*. 2021. №1 (1). С.68-73.
6. Хмільовська С.Г. Роль та значення посади асистента вчителя в закладі загальної середньої освіти в сучасних реаліях України. *Теорія і практика спеціальної педагогіки та психології*. 2024. №12. С.117-124.